

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Марко ГАВРИЛОВИЋ*

Историјски институт
Београд

О СРБИМА У ДАЛИМИЛОВОЈ ХРОНИЦИ

Анстракт: У раду се разматрају разлози навођења Срба у прва два поглавља дела које је у историографији названо *Старочешка хроника такозваног Далимила* или *Далимилова хроника*. Анонимни аутор у два наврата помиње Србе када говори о митском пореклу чешког народа. Помени Срба се морају посматрати заједно са поменом Хрватске која се доводи у везу са српским народом, али и са легендарним оснивачем чешке државе. Како ти подаци нису посебно обрађивани од стране српске медијевистике, основни циљ рада је да се изврши критичка анализа ауторове конструкције, која је по форми и садржају у великој мери особена. У раду ће се указати на те особености, како би се добио бар приближан одговор када је у питању улога Срба у *Далимиловој хроничи*.

Кључне речи: *Далимилова хроника*, Далимил, Чеси, Срби, Хрватска, етногенеза.

Abstract: The paper examines the reasons for mentioning Serbs in two first chapters of the work called in historiography *The Old Czech Chronicle of So-Called Dalimil* or *The Chronicle of Dalimil*. Speaking about the mythic origin of the Czech people, the anonymous author mentions Serbs twice. The mentions of Serbs must be observed together with the mention of Croatia which is brought into connection with the Serbian people, and the legendary founder of the Czech state. As these data have not been separately analysed in Serbian medieval studies, the main aim of the paper is to carry out a critical analysis of the author's construction, which is highly specific in terms of its form and content. The paper will highlight these specificities in order to arrive to at least an approximate answer as to the role of Serbs in *The Chronicle of Dalimil*.

Keywords: *The Chronicle of Dalimil*, Dalimil, Czech, Serbs, Croatia, ethnogenesis.

Старочешка хроника такозваног Далимила (Staročeská kronika tak řečeného Dalimila) има значајну улогу у чешком средњовековном наративу, као прва хроника која је писана на старочешком језику. Доживела

* marko.gavrilovic@iib.ac.rs

је више издања, а најновије се појавило 1988. године и приређено је од стране истакнутих чешких медијевиста¹, а 1995. се појавио опширан историјски коментар Марије Блахове.² Напомињемо да ће у овом раду превасходно бити коришћено поменуто издање као најрелевантније, због тога што је објављено на основу свих сачуваних рукописа *Хронике*, па самим тим представља и прво потпуно критичко издање.³ Такође, од значаја ће бити и превод на савремени чешки језик из 1977.⁴

Оригинал *Далимилове хронике* није сачуван, а од сачуваних рукописа, тј. преписа, могу се издвојити три редакције.⁵ У оквиру прве редакције налазе се три рукописа: Кембрички (средина XIV века), Бечки са фрагментима (крај XIV века) и Фрањевачки (1440). На прелазу између старије и млађе редакције налази се Лобковички рукопис, који се може сматрати и рукописом друге редакције у оквиру које се налазе Пелцлов, Фирстенбершки и Церонијев рукопис (сва три су из прве половине XV века). Трећу, засебну редакцију чини Зебереров рукопис (1459–1469).⁶ Најстарији сачувани рукопис *Далимилове хронике* је Кембрички, а сматра се да је настао нешто после 1350. Није сачуван у целости, а филолошке и

¹ *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila. Vydání textu a veškerého textového materiálu*, 1–2, ed. J. Daňhelka, K. Hádek, V. Havránek, N. Kvítková, Praha 1988. Корисно је истаћи да је уопште прво штампано издање угледало светлост дана 1620. године захваљујући хуманисти Павлу Јешину, а 1786. изашло је издање Франтишека Фаустина Прохаске. Издање са уводом Јосифа Јиречека је изашло 1877, а други пут 1882. у оквиру трећег тома едиције *Fontes Rerum Bohemicarum* са проширеним Јиречековим уводним текстом, као и са оба немачка превода (*Rymovaná kronika česká tak řečeného Dalimila*, ed. J. Jireček, III–XXVIII, 3–302). Превод дела на новији чешки језик изашао је 1920. *Dalimilova kronika*, ed. V. Flajšhans, Praha 1920. Након овог, изашло је издање у прози, *Dalimilova kronika*. Upravil a do prozy předvedl Milan Maralík. Připojen novočeský originálu podle edice Josefa Jirěčka. Doslov napsal univ. Prof. Dr. J. B. Čapek, Praha 1948.

² M. Bláhová, *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila v kontextu středověké historiografie latinského kulturního okruhu a její pramenná hodnota. Historický komentář*, 3, Praha 1995.

³ Пре издања из 1988. године, појавило се до тада најпотпуније издање. *Nejstarší česká rymovaná kronika tak řečeného Dalimila*. K vydání připravili V. Havránek a J. Daňhelka. Historické poznámky napsal Z. Kristen, Praha, I–II, Praha 1957/1958.

⁴ *Kronika tak řečeného Dalimila*, Praha 1977.

⁵ Поред мање-више целих сачуваних рукописа, сачувано је и неколико мањих фрагмената: из прве половине XIV века су Ханушови, као и фрагменти из Храдеца и Оломуца, а из друге половине тог века су Клементинско-крижовнички и Минхенски. За разлику од њих, фрагменти из Страхова (прва половина XV века) су сачувани у већој мери и на кохерентнији начин. *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila*, 1, 14–28.

⁶ *Rymovaná kronika česká tak řečeného Dalimila*, XIX–XXIV; N. Kvítková, *Lexikální a stylizační rozdíly u hlavních skupin rukopisů kroniky tak řečeného Dalimila*, *Listy filologické/Folia philologica* 97/1 (1994) 21–25.

стилске анализе су показале да је преписан на брзину.⁷ Иако нешто млађи од Кембричког, као најближи оригиналу сматра се Бечки рукопис, а на то између осталог указују лексичке и стилске карактеристике, као и поједине подударности са рукописима друге и треће редакције.⁸

Пре него што се посветимо питању природе података о Србима, неопходно је рећи нешто више о самом делу и његовом аутору. Назив ове хронике је у тесној вези са питањем личности аутора. *Далимилова хроника* је дуго била позната под називом *Kronika* или *Kronika česká*, али је данашњи, општеприхваћен назив, у историографију уведен услед забуне. Наиме, чешки црквени великодостојник и историограф Томаш Пешина из Чехорода (1629–1680)⁹, који је пред собом имао Фирстенбершки рукопис овог дела насловљен као *Болеславска хроника*, закључио је да се ради о хроници извесног Далимила Мезеричког, болеславског каноника, коју је хроничар Вацлав Хајек из Либочана навео међу изворима за свој спис *Kronika česká* из 1521. године. Први који је посумњао у ово био је Франтишек Фаустин Прохаска (1749–1809), а његово мишљење прихватио је и чешки слависта Јосиф Добровски (1753–1829).¹⁰ Упркос томе, дело непознатог чешког хроничара је у савременој историографији прихваћено под називом *Далимилова хроника*, а за аутора се сходно томе користи условно име Далимил. На исти начин ће поменуте одреднице бити коришћене и у овом раду.

⁷ *Kronika Dalimilova podle rukopisu Cambridgeského*, ed. V. E. Mourek, Praha 1910; R. Štastný, *Cambridžský rukopis Dalimilovy kroniky a doba Karla IV*, *Česká literatura* 31/5 (1983) 385–400, истиче да је рукопис настао под туторством породице Розенберг, који су били непријатељски натројени према Карлу IV. Данас се налази у Кембрицу (Тринити колеџ) где је доспео још крајем XVII века.

⁸ N. Kvitkova, *Lexikální a stylizační rozdíly*, 21–25; R. Štastný, *Vídeňský rukopis Dalimilovy kroniky a doba Václava IV. Jeho podoba, literární kontext a význam*, *Česká literatura* 33 (1985) 389–407, потврђује становишта филолога да је Бечки рукопис најближи оригиналу и као у случају Кембричког, сматра да је настао у жеку сукоба краља (Вацлава IV) са племством, предвођеним породицом Розенберг. Овај рукопис се прво чувао у Прагу, а касније је доспео на простор Словачке, а потом и Моравске, да би се 1874. нашао у тада дворској, а данас Аустријској националној библиотеци у Бечу.

⁹ Занимљиво је да је аустријски цар Леополд I 1674. именовао Пешину за титуларног смедеревског бискупа. J. Pejška, *Byl Tomáš Pešina z Čechorodu biskupem?*, *ČKD* 1 (1913) 68–69.

¹⁰ *Kronika*, 190; É. Adde-Vomáčka, *La Chronique de Dalimil. Les débuts l' historiographie nationale tchèque en langue vulgaire au XIVe siècle*, Publications de la Sorbonne, Paris 2016, 19–20. Ауторка у оквиру ове монографије даје и превод *Хронике* на савремени француски језик, *Ibidem*, 237–398; É. Adde-Vomáčka, *Les étrangers dans la Chronique de Dalimil. Une place de choix faite aux Allemands*, Cahiers du CEFRES. N° 31, Contributions à une histoire culturelle germano-tchèque en Europe centrale. Un espace à reconstruire, Prague 2011, 15.

Чешки историчари су неретко настојали да нађу решење када је идентитет аутора у питању. Оно што се о њему зна, јесте да је био припадник виших слојева друштва, с обзиром на то да се у самом делу истиче пресудна важност племства у опстанку и даљем развоју Чешке. Додуше, није потпуно сигурно да ли је био племић или клерик. У литератури се нагађало да је аутор можда припадник Реда Хоспиталаца, а такође и припадник неког племићког рода као што су Роновци.¹¹ Помишљало се и на прашког бискупа Јована IV од Дражице (1260–1343), а у новије време и на двојицу племића Виљема од Валдека и Петра од Розенберга.¹² Ипак, остаје чињеница да се личност аутора не може одгонетнути.

Надовезујући се на претходно, сада би требало рећи нешто о самој *Хроници*, разлозима њеног настанка и природи овог дела. Уопштено посматрајући, иако је латински предњачио, чешки језик је постепено добијао место у средњовековној чешкој литератури. Додуше, на старочешком су до XIII века писана нека дела црквене природе, попут молитви и неких црквених фраза неопходних за богослужење, а недуго потом, са латинског је преведена *Библија*. Међутим, јачањем положаја племства током друге половине XIII века и изградњом њихове идеологије која се супротстављала све већем утицају немачког грађанског слоја, чешка историографија добија ново обележје.¹³ У складу са тим долази до превода познатих витешких романа на чешки језик, попут *Александриде*, и *Историје разарања Троје*.¹⁴

Досељавање странаца, а поготово немачких свештеника и трговаца, почело је још у X веку, да би права експанзија Немаца задесила Чешку током XIII века, када су они почели да преузимају запуштена земљишта, оснивају нове градове, а дошло је и до развоја рударства. На тај начин је немачка колонизација у поменутом периоду играла значајну улогу у разним аспектима (економском, етничком, социјалном, културолошком)

¹¹ *Rýmovaná kronika česká tak řečeného Dalimila*, X–XI.

¹² M. Bláhová, *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila*, 3, 287–288, због ауторових критика на рачун племства сматра да је Далимил био клерик. Преглед мишљења у литератури о могућим идентитетима аутора даје É. Adde-Vomáčka, *Le Chronique de Dalimil*, 19–24, која даје предност његовом племићком пореклу.

¹³ M. Bláhová, *Vernacular historiography in Medieval Czech lands*, *Medievalia* 19/1 (2016) 35.

¹⁴ A. Adamska, *Orality and Literacy in Medieval East Central Europe: Final Prolegomena*, in: *Oral Art Forms and their Passage into Writing*, ed. E. Mundal and J. Wellendorf, Museum Tusulanum Press, University of Copenhagen, 2008, 77; M. Bláhová, *Translations of Historical Writings Composed and Read in the Czech Lands up to the Hussite Revolution and their Audience*, *Prague Papers on the History of International Relations* 1 (2018) 44–45.

што је било у складу са јачањем политичке моћи Чешке под династијом Пшемисла.¹⁵ Број Немаца у Чешкој око 1300. године износио је око 1,5 милиона, што би чинило 1/6 укупне популације, а као логична последица тога било је неминовно укључивање немачког грађанства у политички живот Чешке.¹⁶ С друге стране кулминирало је незадовољство чешког племства, па је све више расла нетрпељивост између две етничке, али и социјално различите скупине.¹⁷ Политичка ситуација у Чешкој се додатно закомпликовала након смрти краља Вацлава III 1306. године, последњег мушког изданка династије Пшемисла. Наизглед, 1310. нашло се прихватљиво решење, када је на чешки престо сео Јован Луксембуршки, син цара Хајнриха VII.¹⁸ Баш у том периоду, тачније између 1309/1310. и 1314. године настала је *Далимилова хроника*.¹⁹ Иако у основи антинемачког карактера, дело је постало веома популарно, о чему сведочи чињеница да је убрзо преведено на латински,²⁰ али и на

¹⁵ M. Bláhová, *Vernacular historiography*, 36. Детаљано о немачком утицају у средњовековној Чешкој видети следеће радове у оквиру зборника *The Expansion of Central Europe in the Middle Ages. The Expansion of Latine Europe 1000–1500*, ed. N. Berend, Farnham–Burlington 2013; J. Westfall Thompson, *Medieval German Expansion in Bohemia and Poland (selected excerpts)*, 1–38; J. Zemlička, *The Germans and the Implantation of German Law among the Bohemians and Moravians in the Middle Ages*, 237–270; L. E. Scales, *At the Margin of Community: Germans in pre-Hussite Bohemia*, 271–296; L. Wolverson, *Germans and Slavs in 13th-Century Bohemia: Some preliminary remarks on immigrants and law*, 297–306.

¹⁶ L. E. Scales, *op. cit.*, 331; É. Adde, *Die deutschsprachige Übersetzung der Dalimil-Chronik. Ein Versuch der politischen Legitimation der städtischen Eliten in Böhmen der Luxemburger?*, in: Prag in der Zeit der Luxemburger Dynastie. Literatur, Religion und Herrschaftskulturen zwischen Bereicherung und Behauptung, Transcript, dir. A. Bendheim, H. Sieburg, Bielefeld 2019, 122.

¹⁷ M. Bláhová, *Vernacular historiography*, 37; Cf. É. Adde-Vomáčka, *Le Chronique de Dalimil*, 133–174, где се посебан нагласак ставља на чињеницу да национални антагонизам Чеха према Немцима, који се пропагира у *Далимиловој хроници* у основи има социјалну компоненту.

¹⁸ У периоду 1306–1310, тј. до доласка Јована Луксембуршког на власт, у Чешкој су се сменила два владара-странца, Рудолф Хабзбуршки (1306–1307) и Хајнрих Корушки (1307–1310). О политичком контексту настанка *Далимилове хронике* вид. É. Adde-Vomáčka, *La Chronique de Dalimil*, 34–45.

¹⁹ Вероватно је аутор почео са писањем годину или две пре 1310, а не постоје назнаке да је дело настало после 1314. јер се у већини рукописа завршава том годином. Додуше, у неким рукописима се налазе додаци који се односе на догађаје од 1315. до 1318. године, који претежно говоре о сукобима краља Јована Луксембуршког са племством. Иначе, сматра се да су ови додаци дело више аутора. *Kronika*, 197; *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila*, 1, 33.

²⁰ Превод на латински настао је између 1330. и 1340. године, вероватно негде на северу Италије, у виду богато украшеног рукописа који је био намењен највишим слојевима друштва. Сматра се да је настао за Карла IV који није добро познавао чешки језик, јер је годинама пре тога боравио у Француској. Од самог текста остали су само тзв. *Париски*

немачки језик. У периоду 1340/42–1346. настао је римовани превод²¹, а 1444. превод у прози.²²

Далимилова хроника спада у ред римованих хроника писаних на народним језицима, што је постало пракса на преласку између XIII и XIV века.²³ Намера аутора је била да напише историју Чеха од митских почетака до свог времена. У делу се поред увода у коме писац истиче разлоге писања хронике, готово јасно уочавају три целине од укупно 103 поглавља. Прва целина (поглавља 1–24) говори о митском настанку чешког народа, друга (25–77) о развоју и јачању Чешке до смрти краља Отокара II Пшемисла 1278, а трећа целина (78–103) о аутору савременим догађајима, од 1278. до 1314.²⁴

Сада ћемо пажњу посветити поменима Срба у прва два поглавља *Далимилеве хронике*.²⁵ Хроничар преноси причу о осморо изабраних који су успели да преживе потоп и дошли до поља Сенар. Ту су саградили Вавилонску кулу, али је Бог одлучио да казни сваког од њих због речи

фрагменти, који су највероватније остаци копије оригиналног латинског превода. Z. Uhlíř, *Nově objevený zlomek latinského překladu Kroniky tak řečeného Dalimila*, Knihovna 16, 137–164; A. Vidmanová, *Nad pařížskými zlomky latinského Dalimila*, Slovo a smysl. Časopis pro mezioborová bohemistická studia 3 (2006) 25–67.

²¹ *Rýmovaná kronika česká tak řečeného Dalimila/Di tutsch kronik von Behem lant wirt zcu rim wol bekant*, 5–224; *Di tutsch kronik von Behem lant: die gereimte deutsche Übersetzung der Alttschechischen Dalimil-Chronik*, ed. V. Brom, Brno 2009, 102–585; Римовани превод је највероватније дело немачког клерика из Прага и не садржи патриотски увод на почетку, као ни упозорење о неприхватању страног краља који се налази на крају старочешког оригинала. Сачуван је само један рукопис римованог превода, заједно са још једним немачким римованим текстом. J. Zouhar, *Im Schatten der deutschen Reimübertragung der „Dalimil-Chronik“ Versannalen (der so genannte „Abriss“ aus dem 14. Jahrhundert). Ein Beitrag zur mittelalterlichen deutschsprachigen Literatur in Böhmen*, Listy filologické CXXX, 1–2 (2007) 21–42; M. Bláhová, *Translations of Historical Writings*, 45–47.

²² Превод у прози је настао у Баварској и био је намењен тамошњим интелектуалцима. Сачувана су три преписа. *Rýmovaná kronika česká tak řečeného Dalimila/Die pehemische Cronica dewcz*, 257–297; *Ibidem*, XXVI; Z. Masařík, *Zur Sprache der mittelhochdeutschen Dalimilchronik*, Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity 12 (1991) 51–52; О оба немачка превода cf. É. Adde, *Die deutschsprachige Übersetzung der Dalimil-Chronik*, 119–140.

²³ Једна од најпознатијих хроника те врсте је *Отокарова римована хроника*. *Ottokars Österreichische Reimchronik*, 1/2, hrsg. von J. Seemüller, Monumenta Germaniae Historica, SS, Dt. Chron 5,1, Hannover 1890/1893. Поред ње репрезентативна је и *Хроника Роберта из Глостера*, писана на старенглеском језику. *The Metrical Chronicle of Robert of Gloucester*, ed. by W. Aldis Wright, University of Michigan Library, 2006.

²⁴ É. Adde-Vomáčka, *Le Chronique de Dalimil*, 69.

²⁵ Далимил на више места говори и о Србима у Полабљу, међутим они нису примарни предмет интересовања овог рада, па ће у оквиру истраживања имати споредну улогу.

које му нису биле угодне, тиме што је створио више различитих језика, како се људи међусобно не би разумели. То је подразумевало настанак различитих народа који су створили своје домовине, са различитим обичајима, а које одговарају земљама које су у ауторово време знане по њиховим именима. Одељак у коме се наводе Срби гласи:

*Mezi jinými Srbové,
tu, kdežto biechu Hřekové
podlé moře sě ustavichu,
až do Řima sě vzplodichu.*²⁶

Потом следе стихови:

*V srbském jazyku jest země,
jiež Charvátci jest jmě.
V tej zemi bieše lech.
jemuž jmě bieše Čech.*²⁷

Далимил потом говори о убиству које је починио Чех и потом са шесторицом браће и многобројном децом напустио земљу Хрватску у потрази за новом домовином. Напоследку, дошли су до брда Рип одакле је стари Чех угледао њихову „обећану земљу“.²⁸

На основу наведених стихова мора се издвојити неколико запажања. Међу поменутих народима наводе се Срби, који су своју земљу створили на простору где се Грци налазе, односно покрај мора и раширили се све до Рима. Аутор потом у причу укључује Хрватску, као земљу у српском народу²⁹, у којој је био (владао) лех по имену Чех.³⁰ На први поглед, може се рећи да конструкције непознатог аутора делују прилично невероватно, што и не чуди с обзиром на то да овај део *Далимилове хронике* говори о

²⁶ *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila*, 1, 98, стихови 29–31. Превод на савремени чешки језик: *Kronika*, 11.

²⁷ *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila*, 1, 105, стихови 1–4; *Kronika*, 12; Cf. É. Adde-Vomáčka, *La Chronique de Dalimil*, 242, која доноси превод на савремени француски језик.

²⁸ *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila*, 1, 105–106.

²⁹ Аутор користи израз *jazyk*, као ознаку за нацију, тј. народ, што вуче корене из старословенског језика, а израз *národ* је у чешком језику присутан тек од XVI века. É. Adde-Vomáčka, *La Chronique de Dalimil*, 104–109; J. Pečírková, *Staročeská synonyma jazyk a národ*, *Listy filologické/Folia philologica* 92/2 (1969) 126–130.

³⁰ У преводу на савремени чешки језик, израз *lech* је наведен у изворном облику, као нека врста титуле, ипак у преводу на савремени француски, Елоиза Аде-Вомачка поменути израз преводи као *chef*, односно господар. *Kronika*, 12; Cf. É. Adde-Vomáčka, *La Chronique de Dalimil*, 242, нап. 13. То се можда може довести у везу са податком из *Анала Франачког краљевства* где се као кнез (*dux*) словенске земље по имену Бохемија наводи извесни Лех. *Annales regni Francorum inde a. 741 usque ad 829, qui dicuntur Annales Laurissenses maiores et Einhardi*, ed. F. Kurze, *Monumenta Germaniae Historica* SSRG, VI, Hannoverae 1895, 120.

легендарном настанку чешког народа.³¹ Анонимни чешки хроничар је користио разне легенде за писање свог дела, како за митске почетке Чеха, тако и касније у делу.³² У литератури је већ запажено да се ови подаци заснивају на усменој традицији³³, али би ипак требало покушати дати одговоре на политичке и литерарне мотиве аутора, а самим тим на разлоге због којих је на овај начин креирао своју причу.

Библијски мотиви потопа и изградње Вавилонског торња, као и божје казне која је довела до поделе на више језика и народа, нису били реткост код средњовековних хроничара. Ти мотиви се јављају у првом руском летопису *Повест минулих лета*³⁴, али и у *Хроници* Козме из Прага. Наиме, Козма наводи да је након „Великог потопа“ и градње Вавилонског торња, људска раса кажњена божјим гневом због недозвољених и сувише дрских дела, као и да је сведена на 72 човека, од којих је сваки био на челу сопственог рода, што је подразумевало и поделу на више различитих језика. Аутор затим говори о дугогодишњем лутању и ширењу људског рода по целом свету и доласку до простране земље *Германије*. Преломни тренутак Козминог описа односи се на долазак чешког народа до брда Рип, под вођством легендарног Чеха (*pater diceris Boemus*).³⁵ Као што се да видети, Далимил је у основи преузео Козмину приповест о оснивању Чешке. Другим речима, он је теорију о пореклу Чеха додатно развио тиме што је истакао Србе као велику скупину у којој се налазила земља Хрватска, којом је владао лех по имену Чех.³⁶ Због тога је битно истаћи

³¹ Уместо је истаћи да се поменути делови *Далимилове хронике* често злоупотребљавају и тумаче ван контекста жанра, аутора, времена и места њиховог настанка. Другим речима, некритички им се приписује значај за српску и хрватску историју коју у суштини немају. Стога смо решили да се кроз критички приступ осврнемо на ове податке, како би их сагледали у одговарајућем светлу, али и указали на заблуде у њиховом тумачењу.

³² Те легенде се додуше најчешће везују за поједине племићке породице, о којима је аутор нешто могао сазнати преко усменог предања, али и преко писаних историја о тим породицама. Такође, користио је и усмене легенде о оснивању појединих цркава у Чешкој, као нпр. о оснивању цркве Св. Јована Крститеља у Олдришу од стране чешког војводе Олдриха (1012–1034). *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila*, 1, 438; É. Adde-Vomáčka, *Le Chronique de Dalimil*, 57.

³³ M. Bláhová, *Dalimil*, *Encyclopedia of the Medieval Chronicle*, ed. G. Dunphy, Brill, Leiden 2010, 504–505.

³⁴ *Повестъ временъ лет*, част I, прир. Д. Сергеевич Лихачев, Москва, Ленинград 1950, 10.

³⁵ *Cosmae Chronica Bohemorum*, ed. R. Köpke, *Monumenta Germaniae Historica, Scriptorum IX*, Hannoverae 1851, 32–33; Cosmas of Prague, *The Chronicle of the Czechs*, trans. L. Wolverson, The Catholic University of American Press, 2009, 33–36.

³⁶ M. Bláhová, *Představy o Společném původu Čechů a Poláků ve středověké historiografii*, *Historia Slavorum Occidentis* 2 (3) 2012, 237–238; A. Mesiarkin, *Examining the Slavic identity*

да је Далимил за период до 1125. највише користио Козмино дело, односно *Болеславску хронику*, како је сам назива и којој даје предност над осталим хроникама које је навео међу својим изворима.³⁷

Да би се боље разумеле Далимилове идеје прво би се требало позабавити мотивима смештања прапостојбине Чеха на југоисток Европе.³⁸ Анонимни чешки хроничар је први произвео такву конструкцију, тако што је у причу увео два словенска народа која су током средњег века формирала своје државе на том простору, с тим што за један од тих народа користи етничку, а за други територијалну одредницу. Поред тога, он је поменуо и Грке, алудирајући на то да се њихова земља налази тамо где су Срби створили своју. Није потпуно јасно да ли је аутор хтео да истакне да се на том простору земља Грка налази у његово време или су се Срби након поделе на више различитих народа и крајева, настанили баш на грчкој земљи.³⁹ Чини се да аутор у овом случају није намеравао да наведе прецизну временску одредницу, мада навођење Грка са собом носи одређену тежину, на шта ћемо се вратити касније.

У *Хроници Прибика Пулкаве* из Радењина из 1374. јавља се слична конструкција, мада је он у много чему јаснији од Далимила, иако се у основи ослања на његово дело. Пулкава наводи да су Словени напустили Сенар, прошли кроз Халдеју и дошли у земљу *где сада живе Грци*. Словени су одатле упали у Бугарску, Рашку, Србију, Далмацију, Хрватску, Истру и Карниолу (Крањску), које како аутор истиче, Словени држе и у *данашње време*.⁴⁰ Пулкава такође преноси причу да је човек по имену Чех, због убиства, напустио земљу Хрватску и дошао у нову

in the Middle Ages. Perception of common sense of Slavic community in Polish and Bohemian Medieval Chronicles, *Studia Ceranea* 3 (2013) 94; Ђ. Adde-Vomáčka, *La liturgie Slavonne en Boheme avant Charles IV. Permanence ou renouveau*, *Revue des études Slaves* 86/3 (2015) 262.

³⁷ Далимил на почетку свог дела наводи да је користио укупно пет хроника: Болеславску, Прашку, Бревновску, Опатовичку и Вишеградску. *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila*, 1, 83; Ђ. Adde-Vomáčka, *Le Chronique de Dalimil*, 49–52.

³⁸ А. Mesiarkin, *Examining the Slavic identity in the Middle Ages*, 94.

³⁹ Преводи стиха *tu, kdežto biechu Hřekové* се у некој мери разликују, што је опет последица тумачења овог стиха од стране преводилаца. Тако, превод на савремени чешки гласи: *Tam, kde leží Řeků země*, тј. *Тамо где лежи земља Грка*. С друге стране, превод на савремени француски – *comme les Grecs*, доноси тумачење да су Срби створили своју земљу *попут Грка*, тј. као што су то и Грци урадили. *Kronika*, 11; Ђ. Adde-Vomáčka, *Le Chronique de Dailimil*, 242. Овом приликом предност дајемо чешком преводу.

⁴⁰ *Pulkavova kronika česká*, ed. J. Emler, J. Gebauer, *Fontes Rerum Bohemicarum*, V, Praha 1893, 4. За разлику од Далимила, Пулкава има за циљ да пренесе идеје о чешкој историји присутне у окружењу Карла IV (1346–1378) које нису у својој основи имале анимозитет према неком другом народу. М. Bláhová, *Představy*, 243

домовину *Бохемију*, тј. Чешку.⁴¹ Оно што је евидентно јесте да је он мање загонетан од Далимила јер у јаснијем контексту наводи земље Јужних Словена, док Далимил практично помиње само Србе и Хрвате.⁴² И што је најбитније, код Пулкаве се Срби не помињу у контексту велике етничке скупине као код Далимила, већ се говори о Словенима, а Рашку, тј. Србију наводи као једну од словенских земаља. Ипак, прича о Хрватској као земљи из које је потекао митски оснивач Чешке се у основи понавља. Интересантно је да се Хрватска као прапостојбина Чеха наводи у појединим чешким хроникама од Далимиловог времена па све до почетка XVII века.⁴³

О прадомовини Словена уопште могу се наћи подаци још на почетку XII века, у поменутом руском летопису *Повест минулих лета* у којем су они представљени као древни становници римске провинције Норик, а њихова прадомовина је смештена у Подунавље. Одатле су се настанили на простор централне Европе, а међу њима се наводе Морављани, Чеси, (Бели) Хрвати, Срби и Хорутани, али и племена која су се населила на простор око Висле.⁴⁴ Подаци о прадомовини Словена срећу се и у *Великопољској хроници*, с краја XIII или прве половине XIV века⁴⁵, чији

⁴¹ *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila*, 1, 105; *Pulkavova kronika česká*, 4. Пулкава у причу уводи двојицу браће, Леха и Чеха, док је код Далимила *lex*, у ствари Чех. М. Bláhová, *Představy*, 243. А. Mesiarkin, *Examining the Slavic identity in the Middle Ages*, 97 сматра да термин *lex* у доба настанка *Далимилове хронике* није имао тачно одређено значење, па је Пулкава увео Леха као Чеховог брата у приповест и тиме, макар наизглед, био инспирисан пољском теоријом о Лехитима. С обзиром на то да је он био један од весника идеологије краља и цара Карла IV, на овај начин је желео да истакне Карлове претензије према пољским територијама и уопште његовој визији словенског јединства, иако она никада није спроведена у дело. Cf. М. Bláhová, *Představy*, 244.

⁴² Пулкава у причу уводи Црно море (*mare maius*) и Визант, тј. Константинопољ (*Bisanciam, que Bisancia nunc Constantinopolis nuncupatur*). *Pulkavova kronika česká*, 4.

⁴³ P. Stehlík, *Czech-Croatian Relations*, in: *Czech Relations with the Nations and Countries of Southeastern Europe*, ed. L. Hladký et. al., Zagreb 2019, 51; Енеја Силвије Пиколомини – папа Пије II (1458–1464) у својој *Историји Чеха* наводи да су Чеси потекли од човека по имену Хрват. *Aenae Silvii Historia Bohemica. A principio gentis usque ad Georgium Voiebracium, Ambergae: M. Forster 1592*, 12. Док се нпр. у *Хронци* Јована од Марињолија, која је настала нешто пре Пулкавиног дела, по налогу Карла IV, порекло Чеха везује за Италију и Галију. *Kronika Jana z Marignoly*, ed. J. Emler, *Fontes Rerum Bohemiarum*, III, 522; М. Bláhová, *Představy*, 243.

⁴⁴ *Повесть временных лет*, I, 11. Детаљано о концепцији словенске земље у *Повести минулих лета* вид. N. Verešová, *Povešť vremenných let a její koncepcia Slovienskoj zemli, Štúdie k jubileu Pavla Jozefa Šafárika*, *Historia Nova* II/1 (2011) 12–20.

⁴⁵ М. Bláhová, *Představy*, 246.

аутор Панонију сматра мајком свих словенских народа и наводи да појам *rán* представља *онога који све поседује*. Он помиње тројицу браће: Леха, Чеха и Руса, а истиче да је *Лехитско краљевство* увек било највеће, док од осталих словенских краљевстава по имену наводи Бугарску и Рашку.⁴⁶ У неким другим пољским хроникама се не доносе јасне конструкције о прадомовини Словена мада се помињу јужнословенске земље.⁴⁷

Као што се да видети, у изворима постоји више верзија о прапостојбини Словена. Поставља се питање да ли је Далимилу била позната прича о словенској сеоби из *Повести минулих лета*, али и смештању прадомовине Словена у Подунавље? Прадомовина Чеха код Далимила, односно Словена у *Повести*, је смештена јужније од средишњих делова Европе, а Срби, Хрвати и Чеси се наводе у оба дела, додуше у различитим контекстима. Сам Далимил, било да се ради о клерику или племићу, несумњиво је био учен човек. Поред чешког, познавао је латински и немачки језик, па и многа античка дела, али и средњовековне хронике, превасходно чешке и немачке.⁴⁸

Није искључено да му је била позната приповест о Подунављу као колевци словенских народа, да ли преко наведеног руског летописа или преко неког другог извора, не може се поуздано знати.⁴⁹ Могуће да је постојала некаква традиција која је порекло Словена везивала за крајеве јужно од централних делова Европе, што би значило да је таква традиција преживела у неком облику на простору Чешке и у Далимилово време, с тим што је он исту прилагодио својој причи о постанку Чеха.⁵⁰ Оно на

⁴⁶ *Kronika Boguchwała i Godysława Paska*, Monumenta Poloniae Historica, II, ed. A. Bielowski, Lwów 1872, 468–469.

⁴⁷ A. Mesiarkin, *Examining the Slavic identity in the Middle Ages*, 95–96; У *Galli Chronicon*, Monumenta Poloniae Historica, I, ed. A. Bielowski, Lwów 1864, 394–395, из прве половине XII века, наводи се фиктивна држава свих Словена која се простире од Тракије, преко Угарске, Карантаније и Баварске, а са југа од Епира, преко Далмације, Хрватске, Истре, све до Венеције и Аквилеје у Италији. Док се у *Miersue Chronicon*, Monumenta Poloniae Historica, II, 164–165, која је настала највероватније почетком XIV века, наводе земље које су заузеле Словени – између осталих Склавонија (*que nunc Dalmatia dicitur*), Хрватска, Панонија (*que nunc Ungaria dicitur*) и Бугарска.

⁴⁸ *Kronika*, 190–191.

⁴⁹ É. Adde-Vomáčka, *La liturgie Slavonne*, 264.

⁵⁰ У литератури је присутна идеја да се подунавско порекло Словена из *Повести* може везати за некакву традицију засновану на улози Великоморавске кнежевине у словенском свету током друге половине IX века. N. Verešová, *Povesť vremennych let*, 19–20; Eadem, *Geographical concepts of „Sclavinia“ in Historical Sources from the Sixth to Fourteenth Century with an Emphasis on the Moravian-Pannonian and South Slavic Traditions*, Slovensko a Chorvátsko. Historické paralely a vzťahy (do roku 1780)/Slovačka i Hrvatska. Povijesne paralele i veze (do godine 1780.) Bratislava/Zagreb 2013, 62–63.

шта се може дати макар приближно тачан одговор су ауторови мотиви смештања прадомовине Чеха на Балкан. Далимил је желео да истакне значај Чеха тиме што је донео упечатљиву причу о њиховој етногенези, а приповести о етногенези народа код појединих средњовековних аутора су имале значајно место, о чему ће бити речи даље у раду.

Како су Далимилове вести о Србима су у директној вези са поменом Хрватске, требало би подробније извршити анализу ауторових мотива који се тичу истицања Хрватске као земље из које су потекли Чеси. У литератури је запажено да приповест о сеоби Хрвата из тзв. *Беле Хрватске* коју преноси цар Константин VII Порфирогенит (913–959) у делу *Спис о народима*, које је настало у периоду 948–952. има извесних сличности са приповешћу о сеоби Чеха код Далимила.⁵¹ У првом спису помињу се петорица браће и две сестре као вође сеобе Хрвата на југ. Они су дошли на аварску територију, ратовали са њима неколико година, потом неке од њих побили и завладали аварском земљом.⁵² С друге стране Далимил излаже причу о Чеху који је извршио убиство и са шесторицом браће и многобројном породицом морао да напусти земљу Хрватску.⁵³

Одмах би требало напоменути да један чешки хроничар с почетка XIV века није могао користити ово дело чија је садржина била намењена царском окружењу, а које је први пут издато 1611. године на грчком језику, уз латински превод.⁵⁴ Треба имати у виду да цар има историографску визуру погледа на прошлост Хрвата (као и Срба) и њихово досељавање, док је та визура код чешког хроничара везана за легендарно порекло Чеха. Међутим, непобитно је да се поједини мотиви две приче делимично поклапају. У оба случаја наводи се седморо припадника рода који предводе сеобу, мада је код Далимила наглашена улога легендарног Чеха као вође, док се код Хрвата наводи један од браће по имену Хрват, али без посебно наглашене улоге. Кључна разлика се односи на то што су у првом случају сеоба кретала на југ, а у другом на север.⁵⁵ Међу појединим истраживачима је присутно мишљење да је

⁵¹ С. Porphyrogenitus, *De administrando imperio*, vol. I, ed. G. Moravcsik – R. J. H. Jenkins, Washington D. C. 1967, с. 29–36, стр. 122–165. На сличност приповести о пореклу два народа указао је D. Třeštík, *Mýty kmene Čechů (7. – 10. století). Tři studie ke „Starým pověstem Českým*, Praha 2003, 57–98.

⁵² С. Porphyrogenitus, *De administrando imperio*, 142–143.

⁵³ *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila*, 1, 105; *Kronika*, 12.

⁵⁴ С. Porphyrogenitus, *De administrando imperio*, 13–14, 23; Б. Ферјанчић, *Константин Порфирогенит*, Византијски извори за историју народа Југославије (= *ВИИИЈ*), II, Београд 1959, 2–4 и нап. 11.

⁵⁵ *ВИИИЈ*, II, 37, нап. 118 (Б. Ферјанчић) са прегледом литературе; На „мотив“ обрнуте сеобе указује D. Třeštík, *op. cit.*, 85–91, као и Ђ. Adde-Vomáčka, *La liturgie Slavonne*, 265.

Далимилова конструкција плод забуне услед мешања далматинске Хрватске са тзв. *Белом Хрватском*.⁵⁶ Међутим, не сматрамо да је Далимилова приповест плод некакве забуне, иако тзв. *Бела Хрватска* има одређену улогу у његовој причи, о чему ћемо изнети више детаља.

Да би се решило ово питање, потребно је обратити пажњу на вести из царевог дела, али и на неке друге изворе. У 30. глави Порфирогенитовог списка, прапостојбина Хрвата се смешта *с оне стране Багибарије*, тј. Баварске, у суседство *Франачке*, тј. Немачке. У 31. глави се у суштини понавља претходна конструкција, само се додаје да се са Белим Хрватима, од којих потичу далматински Хрвати, граниче некрштени Срби.⁵⁷ Већ смо истакли да се поред Чеха и Морављана у *Повести минулих лета* помињу Хрвати, али се подаци о њима срећу и раније. У староенглеском преводу дела Павла Орозија *Historia adversus paganos*, које је настало у време владавине краља Алфреда (871–899), помињу се као *Horigoti, Horoti*.⁵⁸ У повељи о оснивању Прашке архиепископије из 973, сачуваној у препису из 1086, наводе се *Хрвати и други Хрвати* (*Chrowati et altera Chrowati*).⁵⁹ Хрвати се такође помињу и у *Житију Св. Вацлава*, али и у јеврејској књизи *Јосипон* (средина X века) у којој су смештени на простору између Морављана и Срба.⁶⁰

У обимној научној литератури се углавном полази од чињенице да су постојале две групе Хрвата, једна у Источном Прикарпатју, а друга на простору источне Чешке и/или јужне Пољске.⁶¹ Управо, Порфирогенит под Белом Хрватском мисли на пространу државу чешког кнеза Болеслава I (935–967). Ово мишљење се у старијој историографији темељило на претпоставци да се прадомовина Хрвата може сместити у краковску област, која је средином X века дошла под чешку власт, или на шири простор североисточне Чешке и суседних пољских крајева.⁶²

⁵⁶ D. Třeštík, *op. cit.*, 59, 86–87.

⁵⁷ C. Porphyrogenitus, *De administrando imperio*, 142–143, 146–147; *ВИИИИ*, II, 30–31, 37.

⁵⁸ *The Old English Orosius*, ed. by Janet Bately, Oxford University Press, London 1980, 13.

⁵⁹ Повеља је укључена у текст Козмине *Хронике*, *Cosmae Chronica Bohemorum*, 91–93, посебно 92.

⁶⁰ *Život Sv. Václava*, ed. J. Kolář, *Fontes Rerum Bohemicarum*, I, Praha 1873, 133 где је наведено да се Драгомира, мајка Св. Вацлава склонила у земљу Хрвата; *Josippon*, *Magnae Moraviae fontes historici III. Diplomata, Epistolae, textus historici varii, operi edendo praefuit L. Havlík*, Brno 1969, 380.

⁶¹ На то указује Д. Е. Алимов, *Хорваты и горы: к вопросу о характере хорватской идентичности в Аварском каганате*, *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana* 2 (8) (2010) 146.

⁶² J. Marquart, *Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge: ethnologische und historisch-topographische Studien zur Geschichte des 9. und 10. Jahrhunderts (ca. 840-940)*, Leipzig 1903, 130–136; F. Šišić, *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara*, Zagreb 1925, 264; Lj. Hauptman,

Чињеница је да изворни подаци указују на присуство Хрвата на тлу раносредњовековне Чешке, који су као посебна словенска скупина, једно време задржали свој етнички идентитет, али су се временом стопили са Чесима, као политички доминантнијим фактором.⁶³ Дакле, Порфиригеновито перципирање Беле Хрватске у смислу чешке државе, говори у прилог томе да су Хрвати управо са простора Чешке могли доћи на Балкан. На то би указали и наведени подаци из других извора који сведоче о присуству преосталих „Белих“ Хрвата на тлу раносредњовековне Чешке.⁶⁴ Самим тим, Далимилова конструкција „обрнуте сеобе“ постаје јаснија.

Средином XIII века Тома Архиђакон у делу *Historia Salonitana* наводи да су Хрвате називали Готима или Словенима, према онима који су дошли из крајева Пољске или Чешке (*de Polonia seu Bohemia*). Такође, сплитски каноник пре тога помиње да се са готским вођом Тотилом из предела Пољске по имену *Lingones* доселило седам или осам племенитих родова.⁶⁵ Овде у суштини аутор преноси елементе некакве традиције о доласку Хрвата на Балкан. Иако нису потпуно јасне, вести сплитског каноника указују на могућност хрватске сеобе из Чешке, а у складу са наведеним изворним подацима, додатно потврђују њихово присуство на тлу ове западнословенске државе.

Када је у питању контекст помена Срба у *Далимиловој хроници*, проблематика је нешто сложенија. Као прво, мора се поставити логично питање, да ли је под именом Срби Далимил заправо мислио на Словене? То мишљење је присутно међу истраживачима, али се у дубље разлоге поменутог није улазило.⁶⁶ Чињеница је да оригинал *Далимилове хронике*

Seobe Hrvata i Srba, Jugoslovenski istoriski časopis III, 1–4 (1937) 42–46; B. Grafenauer, *Prilog kritici izvještaja Konstantina Porfirogenita o doseljenju Hrvata*, Historijski zbornik V, 1–2 (1952) 34–37; I. Goldstein, *Hrvatski rani srednji vijek*, Zagreb 1995, 30; ВИИИЈ, II, 37, нап. 115 (Б. Ферјанчић); Cf. M. Švab, *Današnje stanje historiografije o pojavi Hrvata na istočnoj obali Jadrana*, Etnogeneza Hrvata, prir. N. Budak, Zagreb 1995, 54–60; A. V. Майоров, *Великая Хорватия: Этногенез и ранняя история славян Прикарпатского региона*, Санкт-Петербург 2006, 43–61, 67, прави разлику између Беле и Велике Хрватске коју смешта на просторе украјинског, тј. источног Прикарпатја.

⁶³ Вид. Д. Е. Алимов, *нав. дело*, 150–154.

⁶⁴ И у самом Порфиригеновитом спису се наводи да су у суседству Франачке, тј. Немачке остали тзв. *Бели Хрвати*. ВИИИЈ, II, 31.

⁶⁵ *Historia Salonitana Thomae Archidiaconi. Historia Salonitarum atque Spalatinorum pontificum/Povijest salonitanskih i splitskih prvosvećenika*, prir. O. Perić, M. Matijević-Sokol, R. Katičić, Split 2003, 32–33.

⁶⁶ Додуше, то не чини ван поменутог контекста. Рецимо, када говори о покрштавању кнеза Борживоја, аутор наводи да га је покрестио архиепископ Методије, који је мису служио на словенском језику. *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila*, 1, 308; *Kronika*, 48, 190; A. Mesiarkin, *Examining the Slavic identity*, 94; Idem, *Najstaršie konštrukcie spoločných dejín Slovanov. Bavorský geograf, Al-Masúdi, Povest' vremennykh let*, Historia Nova 15 (2019) 42–43.

није сачуван. У Бечком, који је најближи оригиналу, али и у већини других рукописа, се спомињу Срби, а интересантно је да се у најстаријем сачуваном, Кембричком и сто година млађем Фрањевачком у првом поглављу уместо њих наводе Словени.⁶⁷ Могуће да је у предлошку који је пред собом имао преписивач Кембричког рукописа стајао назив Словени, али се у свим рукописима, рачунајући поменути и Фрањевачки, у другом поглављу налази стих: *у српском језику (народу) је земља, којој је Хрватска име.*⁶⁸ Податак да се у наведеном стиху из другог поглавља ипак помиње српски, а не словенски народ, говори у прилог томе да је назив *Срби* највероватније био присутан у изгубљеном оригиналу. Без обзира на то, у најстаријем препису се (не)намерно изједначавају термини Словени и српски народ. Са друге стране, у оба немачка превода се користи израз *Winden* (Венети) како у првом, тако и у другом поглављу.⁶⁹

Такође, поменути назив *Winden* се у немачким преводима *Далимилове хронике* користи и за Србе у Саксонији, тј. у оквиру маркгрофовије Мајсен, које Далимил помиње у четири поглавља – 52, 59, 60. и 71, не придајући им значај као Србима на почетку *Хронике*.⁷⁰ На пример, када се код Далимила говори о боју чешког кнеза Владислава против Срба и српског кнеза Вацлава, у римованом немачком преводу стоји *Winden, herzog Vratislab von Winden*.⁷¹ Тај израз је углавном коришћен као назив за Словене уопште, као и за оне у Полабљу, којима припадају и Срби, од којих један део ни до данас није потпуно германизован.⁷² То би значило

⁶⁷ *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila*, 1, 82, за Кембрички и Фрањевачки *Ibidem*, 105; *Kronika Dalimilova podle rukopisu Cambridgeského*, 4.

⁶⁸ *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila*, 1, 105, 107; *Kronika Dalimilova podle rukopisu Cambridgeského*, 4.

⁶⁹ *Rýmovaná kronika česká tak řečeného Dalimila/Di tutsch kronik von Behem lant wirt zcu rim wol bekant*, 6, 257.

⁷⁰ *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila*, 1, 595; 2, 83, 91, 247; Србе на простору Мајсенске марке помиње и Козма. L. Havlíková, *What was the Location of Serbia mentioned in the Cosmas Chronicle of the Czechs?*, Споменица Тибора Живковића, Београд 2016, 185–192. У *Аналима Франачког краљевства* прави се јасна разлика између Срба који држе велики део Далмације и Срба између Лабе и Зале. *Annales regni Francorum*, 197 (према регистру); Вид. и Т. Živković, *The Origin of the Royal Frankish Annalist's Information about the Serbs in Dalmatia*, Споменица академика Симе Ћирковића, Београд 2011, 383, нап. 5.

⁷¹ *Rýmovaná kronika česká tak řečeného Dalimila*, 120–122. Иза имена кнеза Вацлава крије се Вигберт II од Гроича, маркграф Мајсена од 1123. до 1124. Далимил и сам наглашава да под кнезом Срба мисли на маркгрофа Мајсена, Ё. Adde-Vomáčka, *La Chronique de Dalimil*, 313, и нап. 294, 327 и нап. 368.

⁷² R. Lencek, *The Terms „Wende-Winde“, „Wendisch-Windisch“ in the Historiographic Tradition of the Slovene Lands*, *Slovene Studies* 12/1 (1990) 93–94; R. Zaroff, *Germanization of the Land*

да је преводиоцу поменути термин био ближи као назив за народ који је Далимил означио као Србе, како оне на почетку дела, тако и полапске. Дакле, ако се узме да је Далимил Словене означио именом Срби, онда је у немачким преводима реч о обрнутој синонимији.

Такође, у неким латинским изворима израз *Sclavi* се односи на балканске Србе. То је најкарактеристичније за дубровачке изворе, где се, осим поменутог, за српску државу користи назив *Sclavonia*, док се у другим латинским изворима тај назив односи на шири географски простор, чији је Србија део.⁷³ Неки други латински извори за Србе користе синоним *Sclavi*, док српску државу пак називају *Rassia*, *Servia*. То рецимо чине ирски путописац Симон Фицсимонс у свом извештају на путу за Свету земљу (1322/1323) и барски архиепископом Гијом Адам у делу *Унутство за прекоморско путовање* (1332). Посебно је занимљив Фицсимонсов податак где наводи да су *Sclavi*, тј. Срби, слични Чесима по језику, али различити по питању вере.⁷⁴ Видимо да је он Словенима назвао искључиво Србе (што је додуше могао да дозна од Дубровчана или околног живља), иако су и Чеси словенског порекла. Ова дела немају додира са *Далимиловом хроником* како у хронолошком, географском, тако ни у жанровском смислу, али су још један пример начина коришћења алтерације Словени/Срби, која изгледа није била непозната ни у одређеним круговима ван јужнословенског простора. Такође, потребно је истаћи, да иако Далимили није било познато значење *Склавоније* као политичког синонима за Србију, он је практично под земљом Срба означио шири (јужно)словенски простор, чији је део била Хрватска, управо због схватања српског имена као синонима за Словене.

У складу са тим издвојићемо и један податак из *Житија Св. Људмиле*, које се налази у оквиру староруске редакције *Пролога*.⁷⁵ Када се говори о Људмилином пореклу, наводи се да потиче од српске земље и да је кћи

between the Elbe-Saale and Oder rivers. Colonisation or assimilation, Proceedings of the University of Queensland History Research Group 9 (1998) 1–19; L. Havlíková, *op. cit.*, 188, 190.

⁷³ М. Динић, *О називима српске средњовековне државе*, Из српске историје средњег века, ур. С. Ђирковић, В. Ђокић, Београд 2003, 161–171; А. Узелац, *Држава Немањића у географским представама западноевропских савременика*, ур. С. Мишић, Краљево 2017, 357–381.

⁷⁴ А. Узелац, *нав. дело*, 365–366; С. Raymond Beazley, *Directorium ad Faciendum Passagium Transmarinum*, The American Historical Review 12/4 (1907) 823.

⁷⁵ *Život Sv. Lidmily*, ed. J. Kolář, *Fontes Rerum Bohemicarum*, I, 123–124; N. Serebrjanskij, *Proložní legendy o sv. Lidmile a o sv. Václavu*, *Sborník staroslovanských literárních památek o Sv. Václavu a Sv. Lidmile*, ed. J. Vajs, Praha 1929, 47–68. *Пролошко Житије Св. Људмиле*, заједно са *Житијем Св. Вацлава* сачувано је у више рукописа, а најстарији потиче с краја XIII или почетка XIV века.

српског кнеза Славобора.⁷⁶ У једној од латинских верзија текста легенде о Људмили, сачуваног у оквиру тзв. *Кристијанове легенде* која вероватно потиче с краја X века, њен отац је Славобор, кнез једне словенске области по имену Мелник.⁷⁷ И сам Далимил за Људмилу каже да је потекла из Пшова, тј. Мелника, што је преузео од Козме.⁷⁸ Ако издвојимо тзв. *Кристијанову легенду* и *Пролошко житије*, запажамо да се Људмилино порекло у првом тексту везује за једну словенску област, а у другом за српску земљу. То би значило да је у староруској верзији *Житија Св. Људмиле* појам *српска земља* искоришћен као синоним за *словенску област* која се јавља у *Кристијановој легенди*.

Невоља је што се не може поуздано одредити веза између два текста, односно зависност млађег, староруског, од старијег, латинског. Мада, уочљиво је да се словенско, односно српско порекло Св. Људмиле наглашава само у поменутих верзијама.⁷⁹ Уосталом, није вероватно да је чешки хроничар познавао староруску верзију текста, која је настала на тлу јужних руских земаља, с тим, што му је можда била позната старословенска легенда на основу које је настао староруски текст.⁸⁰ Поставља се логично питање, да ли је Далимил некако знао за податак о тобожњем српском пореклу прве чешке светитељке и за потребе свог дела, пројектовао га на цео чешки народ. Проблем је у томе што Далимил не помиње Људмилино српско порекло, као ни њеног оца. Ипак, мора се истаћи чињеница да се крајем XIII и почетком XIV века у још једном извору, српско име доводи у везу за средњовековном чешком државом.

У вези са тим да је Далимил искористио присуство српског имена у близини Чешке, може бити и питање традиција које се везују за прапостојбину Срба. Порфиригенит наводи да се тзв. *Бела Србија* налазила *с оне стране Турске*, тј. Мађарске у крају *Бојки*, у суседству Франачке и Беле Хрватске, односно Чешке.⁸¹ У науци је запажено да земља *Бојки* може да се односи на Чешку, а према новијим мишљењима

⁷⁶ *Život Sv. Lidmily*, 124; N. Serebranskij, *op. cit.*, 64.

⁷⁷ *Křišťanův život Sv. Lidmily a Sv. Václava*, *Fontes Rerum Bohemicarum*, I, 204.

⁷⁸ *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila*, 1, 328; *Cosmae Chronica Bohemorum*, 45, за разлику од Далимила, Козма наводи име Људмилиног оца.

⁷⁹ У другим латинским верзијама Људмилино порекло се везује за поменути Мелник (северно од Прага) односно за једну од паганских области под влашћу Чешке. *Život Sv. Lidmily*, ed. J. Kolář, *Fontes Rerum Bohemicarum*, I, 144; *Život Sv. Lidmily*, ed. J. Třuhlár, 192, на истом месту.

⁸⁰ J. Pekař, *Nejstarší kronika česká. Ku kritice legend o sv. Ludmile a sv. Václavu*, Praha 1903, 453–458; N. J. Serebrjanskij, *op. cit.*, 52, nap. 2, 53–54.

⁸¹ C. Porphyrogenitus, *De administrando imperio*, 152–153; *ВИИИИ*, II, 46–47.

и на суседне области у Полабљу.⁸² Ако се претпостави да су Срби на Балкан стигли из области Полабља, онда испада да је део тзв. *Белих Срба* и даље остао у суседству Чешке. Они се у више извора помињу у суседству Хрвата и Чеха. Тако стоји у јеврејској књизи *Јосипон*, али и *Повести минулих лета*.⁸³ Пре тога се помињу и у преводу Орозијеве *Историје*.⁸⁴ Видели смо да их помиње и сам Далимил, додуше, не придајући им већи значај у свом спису. Са друге стране, археолошка истраживања указују на културно-историјске везе између Срба и Чеха у раном средњем веку. Са појавом Срба у Полабљу почетком VII века, као носилаца тзв. русенске керамике, везује се особен тип утврђења, карактеристичан и за подручја Чешке, Моравске и суседних крајева око Алпа. То сведочи о блиским контактима између два народа, што би могло да укаже и на долазак српских племена на простор између Лабе и Зале са чешке територије.⁸⁵ Можда би се на тај начин могла схватити традиција везана за Порфиригеновину земљу *Бојки*. У сваком случају, претпостављамо да је Далимил имао неке информације о везама између Срба и Чеха током раног средњег века, као и да је икористио присуство српског и хрватског имена како на простору Чешке и оближњих крајева, тако и на простору Балкана.

Исто тако, некакве традиције о прапостојбинама Срба и Хрвата су вероватно биле у некој мери присутне у средњој Европи, и то баш на просторима где су се те творевине некада могле налазити. Видели смо да је Далимил познавао одређене елементе традиције о сеоби Хрвата, која је била присутна и половином XIII века на Балкану, вероватно у измењеном облику. О сличној, српској традицији нема сачуваних извора. Не може се поуздано рећи да је Далимил познавао некакву приповест о сеоби Срба,

⁸² Прилично убедљиве аргументе за долазак Срба из Полабља даје М. Алексић, *Српске земље пре Немањина од 7. до 10. века*, Београд 2020², 21–38; Вид. и L. Navlikova, *op. cit.*, 189–190; Сличног мишљења је А. Маиоров, *нав. дело*, 46, 52. У старијој литератури преовладало је мишљење да прапостојбину Срба треба тражити у Закарпатју или око реке Висле. Вид. *ВИИИЈ*, II, 46–47, нап. 145 и 146. У сваком случају, сматрамо да се на проблематику прапостојбине Срба и њихових миграција не могу дати коначни одговори.

⁸³ *Josippon*, 380; *Повесть временных лет*, I, 11

⁸⁴ *The Old English Orosius*, 13; Д. Е. Алимов, *Хорваты и горы*, 150. Полапске Србе поред Морављана, Хрвата и Чеха помиње Ал Масуди у првој половини X века. *Rýžoviště zlata a doly drahokamu od Al-Mas-údího*, *Magnae Moraviae fontes historici* III, 406; J. Marquart, *op. cit.*, 101–102.

⁸⁵ Cf. H. Brachmann, *Slawische Stämme an Elbe und Saale: zu ihrer Geschichte und Kultur im 6. bis 10. Jh., auf Grundarchäologischer Quellen*, Berlin 1978, 95–105; В. Седов, *Славяне в раннем Средневековье*, Москва 1995, 142–146 говори о заједничком пореклу Срба и Чеха с простора средњег Подунавља, позивајући се на сличности између (лужичко)српског и чешког језика; М. Алексић, *нав. дело*, 27–28.

али је сигурно знао да су се они доселили на југ и то из суседства Чешке. Чак је у новије време предложена могућност да је поред усменог предања он могао да користи и писане изворе који су остали као трагови тзв. „прве словенске фазе“ у Чешкој, започете мисијом Тирила и Методија у другој половини IX века, која је привидно угашена када је 1096. донета одлука о забрани словенског богослужења.⁸⁶ Иако у домену претпоставке, сматрамо да се ово мора узети у обзир, нарочито због литерарних одлика хроничареve повести о пореклу Чеха и израженог словенског елемента у њеном оквиру.

Далимилова конструкција спада у приповести о настанку и пореклу народа (*origo gentis*) које вуку корене још из позне антике. Те приповести су неретко биле саставни део народних историја, у чијој је основи истицање митског порекла народа које се везује за античке или библијске мотиве.⁸⁷ Ти мотиви могу да подразумевају кретање одређене групације изабраних ка крајњем циљу, односно ка некој врсти обећане земље.⁸⁸ Далимилоу је у складу са тим било важно да на њему пријемчив начин истакне етапе етногенезе Чеха, под вођством једног рода, од потопа, преко градње Вавилонског торња и порекла које се везује за друге словенске народе, конкретно Србе и Хрвате, тј. земљу Хрватску, а као крајњи резултат представља долазак у нову домовину – Чешку.⁸⁹ Уз све то, ауторово истицање настанка српског народа тамо где је земља Грка и ширење све до Рима, упућује на једну учену конструкцију која у овом случају подразумева да су Чеси потекли са простора који је богат традицијом која сеже још од антике, као и да су до свог циља прешли одређени пут.

Дакле, поред тога што је поменути простор са собом носио дугу традицију, управо су ту две јужнословенске скупине формирале своје државе, с тим што је од 1102. Хрватска званично у оквиру Угарске, на чијем челу је кратко био и чешки престолонаследник Вацлав III (1301–1304).⁹⁰ Подсећамо да је Србија у време настанка *Далимилове хронике*

⁸⁶ É. Adde-Vomáčka, *La liturgie Slavonne en Boheme*, 265–266.

⁸⁷ A. Plassmann, *Origo gentis. Identitäts und Legitimitätsstiftung in früh und hochmittelalterlichen Herkunftserzählungen*, Berlin 2006, 11–35; H. Wolfram, *Razmatranja o origo gentis*, *Etnogeneza Hrvata*, 40–53; S. Reynolds, *Medieval „Origines Gentium“ and the Community of the Realm*, *History* 68/224 (1983) 375–390, поготово 376–380.

⁸⁸ A. Plassmann, *op. cit.*, 324 sq.

⁸⁹ Додуше, Далимил стварање чешке државе представља као дуготрајан процес. *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila*, 1, 105–106; É. Adde-Vomáčka, *Le Chronique de Dailimil*, 98–100.

⁹⁰ П. Рокаи, З. Бере, Т. Пал, А. Касаш, *Историја Мађара*, Београд 2002, 93–94.

била најснажнија словенска држава на Балкану, додуше упркос сложеној унутрашњој политичкој ситуацији.⁹¹ Аутор *Далимилове хронике* можда није детаљно познавао политичке прилике, али му наведене државе нису биле непознате. Такође, Вацлав III је као угарски краљ у оквиру своје титуле имао Хрватску и Србију⁹², што је аутору *Хронике* као припаднику виших слојева друштва морало бити познато.

На питање зашто су баш Срби, уместо Словена, наведени као народ од кога су постали Чеси, не могу се дати коначни одговори. Улогу у томе је имала чињеница да Срби припадају Словенима, али и Далимилово схватање српског имена као синонима за Словене, затим присуство српског имена на Балкану, али и у близини Чешке. То је искоришћено од стране чешког хроничара у складу са политичким и литерарним потребама његовог дела, без намере за изношењем прецизних чињеница. На крају би још требало истаћи, да иако анализирани подаци нису од директног значаја за средњовековну српску историју, ипак могу послужити као илустрација представа и знања која су на простору средње Европе имали о Србији и Србима почетком XIV века.

⁹¹ За општи преглед политичких прилика у Србији на почетку XIV века вид. *Историја српског народа*, I, Београд 1980, 449–475 (С. Ћирковић).

⁹² О Србији као делу угарске краљевске титулатуре вид. И. Коматина, „*Rex Serviae*” у *угарској краљевској титули од 1202. до 1402. године*, Ниш и Византија 16 (2017) 51–66.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ – LIST OF REFERENCES

Извори – Primary Sources

Annales regni Francorum inde a. 741 usque ad 829, qui dicuntur Annales Laurissenses maiores et Einhardi, ed. F. Kurze, Monumenta Germaniae Historica SSRG, VI, Hannoverae 1895.

Beazley Raymond C., *Directorium ad Faciendum Passagium Transmarinum*, The American Historical Review 12/4 (1907) 810–857.

Chronicle of Robert of Gloucester, ed. by William Aldis Wright, University of Michigan Library, 2006.

Constantine Porphyrogenitus, *De administrando imperio*, vol. I, ed. G. Moravcsik – R. J. H. Jenkins, Washington D. C. 1967.

Cosmae Chronica Bohemorum, ed. R. Köpke, Monumenta Germaniae Historica, Scriptorum IX, Hannoverae 1851.

Cosmas of Prague, *The Chronicle of the Czechs*, trans, L. Wolverton, The Catholic University of America Press, 2009.

Dalimilova kronika, ed. V. Flajšhans, Praha 1920.

Dalimilova kronika. Upravil a do prozy předvedl Milan Maralík. Připojen novočeský originálu podle edice Josefa Jirečka. Doslov napsal univ. Prof. Dr. J. B. Čapek, Praha 1948.

Di tutsch kronik von Behem lant: die gereimte deutsche Übersetzung der Altschechischen Dalimil-Chronik, ed. V. Brom, Brno 2009, 102–585.

Galli Chronicon, Monumenta Poloniae Historica, vol. I, ed. A. Bielowski, Lwów 1864, 379–484.

Historia Salonitana Thomae Archidiaconi. Historia Salonitarum atque Spalatinorum pontificum/Povijest salonitanskih i splitskih prvosvećenika, prir. O. Perić, M. Matijević-Sokol, R. Katičić, Split 2003.

Josippon, Magnae Moraviae fontes historici III, Diplomata, Epistolae, textus historici varii, operi edendo praefuit L. Havlík, Brno 1969, 379–381.

Křišťanův život Sv. Lidmily a Sv. Václava, ed. J. Truhlár, Fontes Rerum Bohemicarum, I, Praha 1873, 199–227.

Kronika tak řečeného Dalimila, Praha 1977.

Kronika Dalimilova podle rukopisu Cambridgeského, ed. V. E. Mourek, Praha 1910.

Kronika Boguchwała i Godysława Paska, Monumenta Poloniae Historica, vol. II, ed. A. Bielowski, Lwów 1872, 454–600.

Kronika Jana z Marignoly, ed. J. Emler, Fontes rerum Bohemicarum, III, Praha 1882, 487–604.

Miersue Chronicon, Monumenta Poloniae historica, vol. II, ed. A. Bielowski, Lwów 1872, 163–192.

Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila, K vydání připravili B. Havránek a J. Daňhelka. Historické poznámky napsal Z. Kristen, Praha, I–II, Praha 1957/1958.

Österreichische Reimchronik, 1/2, hrsg. von J. Seemüller, Monumenta Germaniae Historica, SS, Dt. Chron 5, 1, Hannover 1890/1893.

Pulkavova kronika česká, ed. J. Emler, J. Gebauer, Fontes Rerum Bohemicarum, V, Praha 1893, 1–326.

Rýmovaná kronika česká tak řečeného Dalimila, ed. J. Jireček, Fontes Rerum Bohemicarum III, Praha 1882, III–XXVIII, 3–302.

Rýžoviště zlata a doly drahokamu od Al-Mas-údího, Magnae Moraviae fontes historici III, Diplomata, Epistolae, textus historici varii, operi edendo praefuit L. Havlík, Brno 1969, 404–409.

Staročeská kronika tak řečeného Dalimila. Vydání textu a veškerého textového materiálu, 1–2, ed. J. Daňhelka, K. Hádek, B. Havránek, N. Kvítková, Praha 1988.

The Old English Orosius, ed. by Janet Bately, Oxford University Press, London 1980.

Život Sv. Lidmily, ed. J. Kolář, Fontes Rerum Bohemicarum, I, Praha 1873, 123–124.

Život Sv. Lidmily, ed. J. Kolář, Fontes Rerum Bohemicarum, I, Praha 1873, 144–145.

Život Sv. Lidmily, ed. J. Třuhlár, Fontes Rerum Bohemicarum, I, Praha 1873, 190–198.

Život Sv. Václava, ed. J. Kolář, Fontes rerum Bohemicarum, I, Praha 1873, 127–134.

Византијски извори за историју народа Југославије, II, Београд 1959. [*Vizantijski izvori za istoriju naroda Jugoslavije*, II, Beograd 1959]

Повесть временых лет, част I, прир. Д. Сергеевич Лихачев, Москва, Ленинград 1950. [*Povest' vremenih let*, čast I, prir. D. Sergeevič Lihačev, Moskva, Leningrad 1950]

Литература – Secondary Works

Adamska A., *Orality and Literacy in Medieval East Central Europe: Final Prolegomena*, in: *Oral Art Forms and their Passage into Writing*, ed. E. Mundal and J. Wellendorf, Museum Tusulanum Press: University of Copenhagen, 2008, 69–84.

Adde É., *Die deutschsprachige Übersetzung der Dalimil-Chronik. Ein Versuch der politischen Legitimation der städtischen Eliten in Böhmen der Luxemburger?*, in: *Prag in der Zeit der Luxemburger Dynastie. Literatur, Religion und Herrschaftskulturen zwischen Bereicherung und Behauptung*, Transcript, dir. A. Bendheim, H. Sieburg, Bielefeld 2019, 119–140.

Adde-Vomáčka É., *La Chronique de Dalimil. Les débuts l'historiographie nationale tchèque en langue vulgare au XIVe siècle*, Publications de la Sorbonne, Paris 2016.

Adde-Vomáčka É., *La liturgie Slavonne en Bohème avant Charles IV. Permanence ou renouveau*, *Revue des études Slaves* 86/3 (2015) 247–266.

Adde-Vomáčka É., *Les étrangers dans la Chronique de Dalimil. Une place de choix faite aux Allemands*, *Cahiers du CEFRES*. No 31, Contributions à une histoire culturelle germano-tchèque en Europe centrale. Un espace à reconstruire, Prague 2011, 11–52.

Bláhová M., *Dalimil*, *Encyclopedia of the Medieval Chronicle*, ed. Graeme Dunphy, Brill, Leiden 2010, 504–505.

Bláhová M., *Představy o Společném původu Čechů a Poláků ve středověké historiografii*, *Historia Slavorum Occidentis* 2 (3) (2012) 234–254.

Bláhová M., *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila v kontextu středověké historiografie latinského kulturního okruhu a její pramenná hodnota*, Díl 3, *Historický komentář*, Praha 1995.

Bláhová M., *Translations of Historical Writings Composed and Read in the Czech Lands up to the Hussite Revolution and their Audience*, *Prague Papers on the History of International Relations* 1 (2018) 42–57.

Bláhová M., *Vernacular historiography in Medieval Czech lands*, *Medievalia* 19/1 (2016) 33–65.

Brachmann H., *Slawische Stämme an Elbe und Saale: zu ihrer Geschichte und Kultur im 6. bis 10. Jh., auf Grundarchäologischer Quellen*, Berlin 1978.

Goldstein I., *Hrvatski rani srednji vijek*, Zagreb 1995.

Grafenauer B., *Prilog kritici izvještaja Konstantina Porfirogenita o doseljenju Hrvata*, *Historijski zbornik* V, 1–2 (1952) 1–53.

Hauptman Lj., *Seobe Hrvata i Srba*, *Jugoslovenski istoriski časopis* III, 1–4 (1937) 30–61.

Havlíková L., *What was the Location of Serbia mentioned in the Cosmas Chronicle of the Czechs?*, *Споменица Тибора Живковића*, Београд 2016, 185–192.

Kvítková N., *Lexikální a stylizační rozdíly u hlavních skupin rukopisů kroniky tak řečeného Dalimila*, *Listy filologické/Folia philologica* 97/1 (1994) 21–25.

Lencek R., *The Terms „Wende-Winde“, „Wendisch-Windisch“ in the Historiographic Tradition of the Slovene Lands*, *Slovene Studies* 12/1 (1990) 93–94.

Malinowska N., *Geographical concepts of „Sclavinia“ in Historical Sources from the Sixth to Fourteenth Century with an Emphasis on the Moravian-Pannonian and South Slavic Traditions*, in: *Slovensko a Chorvátsko. Historické paralely a vzťahy (do roku 1780)/Slovačka i Hrvatska. Povijesne paralele i veze (do godine 1780.)*, Bratislava/Zagreb 2013, 60–65.

Marquart J., *Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge: ethnologische und historisch-topographische Studien zur Geschichte des 9. und 10. Jahrhunderts (ca. 840–940)*, Leipzig 1903.

Masařík Z., *Zur Sprache der mittelhochdeutschen Dalimilchronik*, *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity* 12 (1991) 51–64.

Mesiarkin A., *Examining the Slavic identity in Middle Ages: Perception of common sense of Slavic community in Polish and Bohemian Medieval Chronicles*, *Studia ceranea* 3 (2013) 83–100.

Mesiarkin A., *Najstaršie konštrukcie spoločných dejín Slovanov. Bavorský geograf, Al-Masúdi, Povest' vremennych let*, *Historia Nova* 15 (2019) 36–56.

Pečírková J., *Staročeská synonyma jazyk a národ*, *Listy filologické/Folia philologica* 92/2 (1969) 126–130.

Pejška J., *Byl Tomáš Pešina z Čechorodu biskupem?*, *ČKD* 1 (1913) 68–69.

Pekař J., *Nejstarší kronika česká. Ku kritice legend o sv. Ludmile a sv. Václavu*, Praha 1903.

Plassmann A., *Origo gentis. Identitäts und Legitimitätsstiftung in früh und hochmittelalterlichen Herkunftserzählungen*, Berlin 2006.

Reynolds S., *Medieval „Origines Gentium“ and the Community of the Realm*, *History* 68/224 (1983) 375–390.

Scales L. E., *At the Margin of Community: Germans in pre-Hussite Bohemia*, *The Expansion of Central Europe in the Middle Ages. The Expansion of Latine Europe 1000–1500*, ed. N. Berend, Farnham–Burlington 2013, 271–296.

Serebrjanskij N., *Proložní legendy o sv. Lidmile a o sv. Václavu*, *Sborník staroslovanských literárních památek o Sv. Václavu a Sv. Lidmile*, ed. J. Vajs, Praha 1929, 47–68.

Stehlík P., *Czech-Croatian Relations*, in: *Czech Relations with the Nations and Countries of Southeastern Europe*, ed. L. Hladký et. Al., Zagreb 2019, 49–82.

Štastný R., *Cambrižský rukopis Dalimilovy kroniky a doba Karla IV*, *Česká literatura* 31/5 (1983) 385–400.

Štastný R., *Vídenský rukopis Dalimilovy kroniky a doba Václava IV. Jeho podoba, literární kontext a význam*, *Česká literatura* 33 (1985) 389–407.

Šišić F., *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara*, Zagreb 1925.

Švab M., *Današnje stanje historiografije o pojavi Hrvata na istočnoj obali Jadrana*, *Etnogeneza Hrvata*, prir. N. Budak, Zagreb 1995, 54–60.

Thompson Westfall J., *Medieval German Expansion in Bohemia and Poland (selected excerpts)*, *The Expansion of Central Europe in the Middle Ages. The Expansion of Latine Europe 1000–1500*, ed. N. Berend, Farnham–Burlington 2013, 1–38.

Třeštík D., *Mýty kmene Čechů (7. – 10. století). Tři studie ke „Starým pověstem Českým“*, Praha 2003.

Uhlíř, Z., *Nově objevený zlomek latinského překladu Kroniky tak řečeného Dalimila*, *Knihovna* 16, 137–164.

Verešová N., *Povest' vremennych let a jej koncepcia Slovienskoj zemli*, *Štúdie k jubileu Pavla Jozefa Šafárika*, *Historia Nova* II/1 (2011) 12–20.

Vidmanová A., *Nad pařížskými zlomky latinského Dalimila*, *Slovo a smysl. Časopis pro mezioborová bohemistická studia* 3 (2006) 25–67.

Wolfram H., *Razmatranja o origo gentis*, *Etnogeneza Hrvata*, prir. N. Budak, Zagreb 1995, 40–53.

Wolverton L., *Germans and Slavs in 13th-Century Bohemia: Some preliminary remarks on immigrants and law*, The Expansion of Central Europe in the Middle Ages. The Expansion of Latine Europe 1000–1500, ed. N. Berend, Farnham–Burlington 2013, 297–306.

Zaroff R., *Germanization of the Land between the Elbe-Saale and Oder rivers. Colonisation or assimilation*, Proceedings of the Univeristy of Queensland History Research Group 9 (1998) 1–19.

Zemlička J., *The Germans and the Implantation of German Law among the Bohemians and Moravians in the Middle Ages*, The Expansion of Central Europe in the Middle Ages. The Expansion of Latine Europe 1000–1500, ed. N. Berend, Farnham–Burlington 2013, 237–270.

Zouhar J., *Im Schatten der deuchen Reimübertragung der „Dalimil-Chronik“ Versannalen (der so genannte „Abriss“ aus dem 14. Jahrhundert). Ein Beitrag zur mittelalterlichen deutschsprachigen Literatur in Böhmen*, Listy filologické CXXX, 1–2 (2007) 21–42.

Živković T., *The Origin of the Royal Frankish Annalist's Information about the Serbs in Dalmatia*, Споменница Академика Симе Ћирковића, Београд 2011, 381–298.

Алексић М., *Српске земље пре Немањића од 7. до 10. века*, Београд 2020². [Aleksić M., *Srpske zemlje pre Nemanjića od 7. do 10. veka*, Београд 2020²]

Алимов Д. Е., *Хорваты и горы: к вопросу о характере хорватской идентичности в Аварском каганате*, *Studia Slavica et Balcanica* 2 (8) (2010) 135–160. [Alimov D. E., *Horvati i gori: k voprosu o haraktere horvatskoj identičnosti v Avarskom Kaganate*, *Studia Slavica et Balcanica* 2 (8) (2010) 135–160]

Динић М., *О називима српске средњовековне државе*, Из српске историје средњег века, ур. С. Ћирковић, В. Ђокић, Београд 2003, 161–171. [Dinić M., *O nazivima srpske srednjovekovne države*, Iz srpske istorije srednjeg veka, ур. S. Ćirković, V. Đokić, Београд 2003, 161–171]

Историја српског народа, I, Београд 1981. [*Istorija srpskog naroda*, I, Београд 1981]

Коматина И., *„Rex Serviae“ у угарској краљевској титули од 1202. до 1402. године*, Ниш и Византија 16 (2017) 51–66. [Komatina I., *„Rex Serviae“ u ugarskoj kraljevskoj titulaturi od 1202. do 1402. godine*, Niš i Vizantija 16 (2017) 51–66]

Майоров А. В., *Великая Хорватия: Этногенез и раная история славян Прикарпатского региона*, Санкт-Петербург 2006. [Majorov A. V., *Velikaja Horvatija: Etnogenez i ranajaja istorija slavyan Prikarpatского региона*, Sankt-Peterburg 2006]

Рокаи П., Ђере З., Пал Т., Касаш А., *Историја Мађара*, Београд 2002. [Rokai P., Ćere Z., Pal T., Kasaš A., *Istorija Mađara*, Београд 2002]

Седов В., *Славяне в раннем Средневековье*, Москва 1995. [Sedov V., *Slavjane v ranem Srednevekov'e*, Moskva 1995]

Узелац А., *Држава Немањића у географским представама западноевропских савременика*, Српска краљевства у средњем веку, ур. С. Мишић, Краљево 2017, 357–380. [Uzelac A., *Država Nemanjića u geografskim predstavama zapadnoevropskih savremenika*, Srpska kraljevstva u srednjem veku, ур. S. Mišić, Kraljevo 2017, 357–380]

Ферјанчић Б., *Константин Порфирогенит*, Византијски извори за историју народа Југославије, II, Београд 1959. [Ferjančić B., *Konstantin Porfirogenit*, Vizantijski izvori za istoriju naroda Jugoslavije, II, Београд 1959]

Marko Gavrilović

ABOUT SERBS IN THE CHRONICLE OF DALIMIL

Summary

In this article, we looked into the reasons for mentioning Serbs in The Chronicle of Dalimil, the first Czech chronicle written in the vernacular language, whose origin is placed in 1308/9–1314. The Chronicle is written by an anonymous author, most probably as a political manifest against the strengthening of Germans in the Czech lands. At the beginning, this anonymous chronicler sheds light on the origins of Czechs, associating them with the construction of the Tower of Babel. As part of this story, the author explains how different people created their states. The most interesting part for us is when the author identifies Serbs and their homeland, “where Greek lands lie and spread in the direction of Rome”. Furthermore, the author writes about the country called Croatia among the Serbs, where a “leh”, whose name was Czech, lived. Due to the murder of a nobleman, Czech left Croatia with six brothers and their children, and went to Bohemia, which was called Czech after him.

The first level of the problem refers to the issue of locating the Czech ancestral homeland in Croatia. This can be explained by the presence of Croats in the territory of the Czechs in the early Middle Ages, but also by their migration to the south, perhaps from the mentioned territory. The inclusion of Serbs in the story is probably related to their presence in the neighbourhood of the Bohemia, in Polabi, and perhaps, until the beginning of the 7th century in the territory of the Czechs. It is possible that some traditions about the ancestral homeland of Serbs and Croats survived in those areas, which (so-called) Dalimil linked to Serbia and Croatia in the Balkans. The problem of his use of the term “Serbs” for Slavs is more complex. It is known that the Balkan Serbs are called Sclavi (Slavs) in some Latin sources. Something similar appears with Dalimil’s Serbs in the German translations of his Chronicle, where, instead of the name “Serbs”, he used the term Winden (Slavs). Even in the oldest preserved manuscript of the Chronicle, the Slavs are mentioned in the first verse, and the Serbian people in the second, in the same context. In direct relation to Dalimil’s understanding of the Serbian name is the fact that a large territory inhabited by the Serbian people was conceptualized by the author himself as a wider (south) Slavic area, including Croatia as its part.

For Dalimil it was important to present the “origo gentis” of his own people, by emphasizing nominally the two Slavic peoples familiar to him. By introducing “Greeks” and “Rome” into the narrative, the author wished to point out that the Czechs came from an area with a long tradition, where two Slavic peoples – Serbs and Croats, formed their states.

Чланак примљен: 02. 05. 2020.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 13. 08. 2020.